

מה שירצה. על כן אפשר בשירים אלה לרהט הכל : עשויים הם להתאים לכל מצב-רוח".

ברשימה זו, על המהדורה החדשה, איני רוצה לחזור על דברים שאמרתי בזמנו בשבת השירים במקום אחר אלא לחזור ולהדגיש כמה עיקרי דברים : זוהי שירה שבחלקה הטוב היא מופשטת, אך במובן החיובי של מושג זה ; היא מהוקצעת, נקיה וחסכנית ; היא ציורית, נתפסת במשמעותה האישית וה"מאומצת" אל עיני הקורא.

חמישה מוטיבים חוזרים בשירים ועושים אותם מיקשה אחת מבחינה תימטית : מוטיב היום והלילה—זמן שחור ולבן, עירום היום ועירפול הלילה ; מוטיב האור—הפופה מרוי-הו על העולם והאוצר בתוכו בהירות וצלי-לות אך גם "כחלחלות" מיסטית ; מוטיב האבן—סמלית לאדם וליצירתו, לעתים מור-נחת בתחתית הבאר, לעתים געה בחלל ומחפשת את גאולתה באור ; מוטיב עונות השנה—הקיץ המקביל לאור ומשמעויותיו, החורף הדומה ללילה ובו מתפוררות האב-נים—זמן של מחשבה והתפנמות.

ברשימה זו כדאי אולי לחזור על דברים של משורר ומבקר (חיים נגיד) שהעיר ברשימה ב"ידיעות אחרונות" ב-1969 כי עוול נעשה לו לדוד רוקח, שזכה לתשומת-לב רבה בחוץ-לארץ ותורגם ללשונות הרבה, וביש-אל זוכה הוא להישכח, פחות או יותר, בין קובץ לקובץ. שירים שנתפרסמו לאחרונה במוספים ספרותיים מלמדים, כמדומה, שקו-בץ חדש נוצר והולך, ואני מקווה כי יזכה לקוראים ולעיון אמיתי ואובייקטיבי.

מכמרות בטרם-שחר

"כל כך הרבה שנים אני טובעת / ולא צללתי עוד ! / ואם פלוני ימצא לבו לשי-אול : / 'איך פעמים כל-כך רבות / הצלחת לשמור נפשך מן הנחשול?' — / הן לא

אסתר, יוסף : ככולן התפרצותה ודיפויה של הפראות, של ה"קוצרת הזרה" על-ידי "שומ-רי הלחם". בשיר "אסתר" מסתלף זכרה ה"אלילי" של המלכה הפראית בשיריהם של היהודים, עד שהוא קופא ככתובת אבן על "עמודי העזרה".

זרה היא בעולמה שלה, הלא-אותנטי. בשיר "געגועים הביתה" היא מכנה עצמה "מלכה חורגת", כמין איזבל טראגית הנדונה למות, רק כדי שלא לחזות בהסתלפות חלומה, בהתאכנות כל שהיה ראשוני, בשרי, פראי :

הירח הזקין

הלילה שוב לא יתעורר.

(ע' 61)

ותמונת החלום הכאוטי מתמוססת, מחווירה ונמחקת כאיקון עתיק. בכל כבר פרוש של-טונו של הזמן.

ב.צ.

ולא בא יום אחר

לפנינו מהדורה שניה, ערוכה-מחדש, של ספרו האחרון (התשיעי) של דוד רוקח, שיצא לפני כחמש שנים.

פרט להשמטת שיר קצר, ושינויים ספורים בתוך השירים עצמם, ההבדל העיקרי בין מהדורה ראשונה לשניה הוא בחלוקת השי-רים ובהכתרתם בשמות. שירים שהיו מיקשה אחת אך פוזרו על דפים עוקבים בודדים מופיעים בקובץ החדש בריכוז, והכותרת עושה למיקוד הנושא, להדגשת הענין.

אולי נעשה הדבר בתגובה על בקרות שהו-פיעו בזמנו על ההוצאה הראשונה, ביניהן רשימתו העוקצנית של ראובן בן-יוסף, שקרא לה "עשה זאת בעצמך" ("דבר", 15 באוגוסט 1969) :

"לולא דובר בשירה ובציור הייתי מגדיר את דוד רוקח כאמן המופשט, שהרי אין נושאים בשיריו, או ליתר דיוק, כמו שב-עטיפת הספר, יוכל הקורא לראות בהם

* דורה טייטלבוים : מכמרות בטרם-שחר (שירים ופואמות); עברית : אברהם שלונ-סקי ; ספרית פועלים/שירה, 1973 ; 145 עמ'.

* דוד רוקח : ולא בא יום אחר (שירים) ; הוצאת "דגה", מהדורה ראשונה 1969, מה-דורה שניה (ערוכה מחדש), 1973 ; 49 עמ'.

האבן / הדרך / העשב / של מיליוני צעדים לכודים, / השבים לדרך עלי לילה-לילה".
זוהי שירה במיטבה, וראויה היא שנלמד אותה לרבידה ולמקורותיה בהקשר זה של חוויות היהדות של הדור האחרון. **ג.ג.**

הישוב בתקופת העליה הרביעית

"העליה הרביעית" (1924—1929) רכשה לה בתודעה ההיסטורית הארצישראלית דימוי שלילי של כשלון גדול, שהביא עמו משבר כלכלי מן החמורים ביותר שידע "היישוב העברי" בתקופת המנדט. בין "העלייה השלישית", החלוצית, לבין "העלייה החמישית", ה"גרמנית", הצטיירה "הרביעית", הפולנית, בדרך-כלל בדמות גל של יהודים מן המעמד הבינוני הנמוך, שהגיעו לארץ-ישראל בגלל הגזירות הכלכליות של גראבסקי ונעילת שעריה של ארצות-הברית, בלי מוטיבציה אידיאולוגית ובלי כוונה ונכונות להפוך את הפיראמידה החברתית היהודית על פיה. מפלגות הפועלים בארץ גופה הביטו בשעתו בחשש ובאירצון על אותם אלפי זעיר-בורגנים הממלאים את תל-אביב, דבקים באתוס-החיים הבורגני, אינם פונים להתישבות חקלאית שתפנית, מערערים את יחסי-הכוחות בין הון פרטי להון לאומי-ציבורי בכלכלת היישוב. התגובות היו חריפות לא רק מצד השמאל, שאחדים מדובריו העיקריים, כמו ברל כצנלסון, ראו בשנות "העליה הרביעית" כשלון של תנועת-העבודה, שלא השכילה ולא עצרה כוח לתת מנהיגות וכיוון להון הפרטי, אלא אף מצד מנהיגים ליברליים של ההסתדרות הציונית, כמו חיים וייצמן. לימין "העליה הרביעית" התיצבו מעטים בלבד, ובתוכה עוצבה, במידה רבה, משנתה החברתית-הכלכלית של התנועה הרביזיוניסטית.

* דן גלעדי: הישוב בתקופת העליה הרביעית (1924—1929) מבחינה כלכלית ופוליטית; עם עובד / ספריה אוניברסיטאית, 1973; 339 עמ'.

אדע הסבר זאת בוודאי: / ורק אחת לבטח אגידם: / לא ידידי, כי אם שונאי- / הם הניאוני כל ימי מהירדם". (ע' 37)
שירתה של דורה טייטלבוים, הכתובה אידיש במקור, דורשת למידה רצינית ומעמיקה, החל מספרה הראשון "בטבורו של העולם", שראה אור לפני שלושים שנה, עבור את "ארץ ושמיים", "הפנים אל מול החיים", "בעיניים פקוחות", "באלאדת ליטל-רוק" ו"בשבילי אדם" וגמור בכרך חדש היוצא עתה לאור.

מן הקובץ העברי, "מכמרות בטרם שחר", מתגלה משוררת לירית אשר שירתה נזונה מנשיותה, יהדותה, אנושיותה—ומדמיון ססגוני. חרף היגון והראייה המפוכחת, הרי זו שירה אופטימית ביסודה. גם בציטוט הפותח רשימה זו מתגלה יסוד המיפגש של ראייה מציאותית ואופטימיזם: אני טובעת ולא צללתי עוד. וכן—התודה לשונאי על קיומי כאן, עכשיו.

חלקו הראשון של הקובץ, "בטרם שחר", עשוי שירים קצרים, אישיים, ליריים, מתנגנים, רווי-דימויים, שנושאים האב, האם, עונות השנה, אהבה, הזמן, פריחה, וכמה מוטיבים עממיים בלבוש מחורז ומקוצב. חלקו השני, "מחזיוני הלילות הירויים", שלש פואמות בו, רחבות-יריעה, עשויות רבדים של זכרונות, מיטאפורות, ציורים פלאסטיים בצבעים חזקים, שעיקרן הילדות: "ימי-אתמול, שציפרניכם האפורות מכודנות, / למה תשרטוני בלי חדול, / שרוט וטרוף זכרוני?... הה ילדתי שלי, הדרוסיסה, עם ריחות המוות, / הה לילתי עם עצמות נפוצות ברוח, / עם רגליים יחפות בלפיות-עננים, / ככדורים נפוחים, הפורחים באוויר, / יגביהו, ישפילו, יניפו, ינשיפו / בחוצות / בקרונות-התחתית / בספינות שבים— / ואני מחזיקה החבל בכפי / והתר הקשר לא אוכל". (87)

זוהי שירה חזקה מאד, שרירית, רבת-תנופה, מרוכזת, חזקה—בניגוד לרוך מסוים בחלקו הראשון של הספר: "ארון מהלך אני, ובו עצמות-איזון-גוף לאין-מספר, / למען אשא מתים לקבורה מארץ לארץ, / אני העפר /